

БЪЛГАРСКИЯ ИСТОРИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАТЕЛСКИ ИНСТИТУТ	
Изходящ №	Дата 201 г.
Входящ № 359	Дата 03.05 2014 г.
София 1113, бул. Витошки пр. № 12, бл. 17 тел.: 02 876 1150; факс: 02 876 21 91	

РЕЦЕНЗИЯ

за научната продукция на *Мария Иванова Колева* – единствен кандидат в конкурса за „Доцент“ на секция „Нова обща история“ в Института за исторически изследвания

Мария Колева завършва специалност „История“ в Софийския университет през 1980 г. През 1983 г. тя заминава в тогавашната Германска демократична република като редовен аспирант в Лайпцигския университет. През 1986 г. защитава дисертация на тема: „Участието на концерна „Круп“ във въоръжаването на фашистка Германия“ и получава научната степен „Доктор“. От 1 януари 1987 г. Колева е назначена в Института за исторически изследвания – в момента е научен сътрудник I степен (главен асистент).

За хабилитирането си авторката прилага списък с трудове: една монография, 28 студии, статии и научни рецензии.

Колева участва активно в научния живот в България и в чужбина със свои доклади на форуми с национално и международно участие, както и в много научни проекти.

Като приложение авторката представя своето виждане за научните приноси в нейните съчинения. Изложението е написано коректно, с подчертана скромност и премълчаване на редица от реалните приноси. Приложен е също така и списък на цитиранията на нейни трудове, които авторката е успяла да забележи.

* * *

Основен хабилитационен труд на кандидатката е монографията: „Германската икономическа политика към България между двете световни войни (1919–1939)“. Тя е написана при доминиращото използване на немски архивни документи и при отличното познаване съчиненията на немските автори за икономическата политика на Германия в Югоизточна

Европа в изследвания период. Никой български автор, изследвал досега българо-германските икономически отношения между двете световни войни не се е базирал така широко и всеобхватно на немските източници и това е един от съществените приноси на Колева.

При това, авторката е навлязла дълбоко в икономическата специфика на проблемите и проявява завидна компетентност в тази сфера. Проучвайки въпроса за стопанските взаимоотношения между двете страни, Колева осветлява и редица аспекти от развитието на обществения живот в България и в Германия т.е. тя е излязла извън тесните рамки на своя труд и това е много положителен факт. А и другояче не би могло да бъде – икономическите отношения опират и се обуславят от основните същностни процеси в дадена страна, те са част от тези процеси.

На пръв поглед с въпросите на българо-германските стопански взаимоотношения са се занимавали редица български автори. Обстойното запознаване с техните съчинения обаче показва, че с малки изключения в тях са разглеждани периферни проблеми. При това тук много често се е изхождало от невярната максима със силен политически привкус, че „Германия е ограбвала България“.

Авторката е показала много добре, че чисто икономическите проблеми не са имали решаващо значение за Германия. Дори и в пика на българо-германската търговия в края на 30-те години, немският внос и износ за нашата страна е бил в мащабите между 1 и 1,3 % от общия германски външнотърговски баланс, с други думи като икономически контрагент България заема нищожна част в икономиката на Германия. За германските управляващи среди както преди идването на нацистите на власт, така и след това, България е имала геополитическо, стратегическо значение, поради своето географско разположение. Ето защо, впечатлява активната намеса на немските държавни органи да улесняват и стимулират германските фирми, имащи търговски или инвестиционни отношения с България. Висшите германски учреждения са обезпечавали сигурни

финансови гаранции за тези фирми, достигащи понякога до 70–80 % от общата стойност на сделката.

* * *

Създадената обстановка след края на Първата световна война увеличава необходимостта от разгръщане на икономическите връзки между двете държави: от една страна острите продоволствени проблеми в Германия, а от друга огромната нужда от индустриални стоки в България. Затова не е случаен фактът, че още през февруари 1921 г. е подписана търговска спогодба между двете страни. Видимо активизиране в тази сфера настъпва от 1925 г. нататък, когато отпадат ограниченията от стопански характер, наложени с Версайската система от договори. В този период се разраства един от водещите икономически субекти с немско участие в България – акционерното дружество „Гранитоид“.

Още през първата половина на 20-те години Германия се утвърждава като главен икономически контрагент на България, тъй като става основен закупчик на най-важните експортни стоки в този момент: тютюн, царевица, яйца и пр.

Българо-германските търговски отношения продължават да се разрастват и през 30-те години и вече в края на изследвания период Третият Райх добива хегемонна роля в тази сфера. Така през 1939 г. Германия поема близо 68 % от общия износ на нашата страна и дава над 65% от нейния внос.

Не е случаен фактът, че още през 1925 г. е учредена Българо-германска търговска камара, която се превръща в регулиращ и направляващ орган за взаимните стопански връзки. На следващата година възниква сериозен за българските мащаби икономически субект – дружеството „Кораловаг“ за производство на кораби, локомотиви и вагони с решаващото германско участие в него. През 1929 г. със средствата от отпуснатия по това време „Стабилизационен заем“ на България, се провеждат редица търгове за строителство и модернизация на българската

железопътна мрежа – повече от половината от тези търгове са спечелени от немски фирми. Увеличават се и сделките, сключвани с немски контрагенти за доставка на машини и инвентар за българското селско стопанство.

Решителен пробив в българо-германските стопански отношения се извършва от началото на 30-те години с избухването на световната икономическа криза. През юни 1932 г. е сключен Договор за търговия и корабоплаване, а в рамките на същата година и клирингова спогодба между двете страни.

Тези благоприятни тенденции се засилват с идването на нацисткия режим в Германия през 1933 г. – тогава се достига до ново разгръщане на интензификацията в двустранните икономически отношения. Най-крупно събитие от този род е реализирането на голямата компенсационна сделка през 1934 г. за внос в Германия на значителни количества тютюни, останали непродадени от предишни години.

Нов етап настъпва през втората половина на 30-те години, когато тайно, а в последствие и явно в България започва мащабно превъоръжаване на армията. Възможности за доставка на оръжие от страните на англо-френския блок почти не съществуват, тъй като те защитават интересите на своите съюзници на Балканите, а последните са решителни противници на всяко засилване на българската военна мощ. По този начин, Германия се превръща в главен доставчик на оръжие и муниции за българската армия – за тази цел българското правителство отпуска два грамадни за мащабите на нашата страна финансови кредити на обща стойност над 75 млн. райхсмарки или към 2,5 млрд български лева.

С тези кредити са доставени от Германия оръдия, танкове, военноморски съдове, самолети и автомобили, както и резервни части за тях. Всичко това е сериозна предпоставка за политическото обвързване на България към Третия Райх.

* * *

Към разглежданата монография имам и някои критични бележки. Колева е трябвало да извърши по-детайлна редакторска работа – сега в изложението тук там се срещат някои недостатъчно ясни мисли, както и чести повторения на едни същи неща. На места е нарушена и хронологическата последователност.

Някъде авторката излиза с много силни, обобщаващи постановки, наистина по периферни въпроси, които нямат обаче реално покритие. Така на стр. ~~80~~⁶⁰ тя твърди, че правителството на Андрей Ляпчев осъществявало политика на интензификация и основна модернизация на българското селско стопанство. Това твърдение е пресилено – в този период няма никакви възможности за постигането на такъв прелом и работата се свежда до някои частични подобрения и усъвършенствания.

* * *

Извън проблематиката на основния хабилитационен труд Колева представя и някои други свои произведения. Така например, много интересна е студията-обзор на немската историография след Втората световна война за същността на нацистка Германия. Тук изпъкват двама автори. Единият от тях – Фритц Фишер достига до изненадваща на пръв поглед постановка, че всъщност политическата линия на хитлеристите е продължение на традиционната германска имперска политика, започнала още от XIX век, т.е., че нацистският режим не внася в тази сфера нещо принципино ново. На второ място е отбелязана крупната фигура на Ернст Нолте, който пръв създава фундаментална теория за крайните радикални течения в Европа между двете световни войни.

В отделна статия се разглежда икономическата политика на нацистката държава за осигуряването на стопанска автаркия на страната и най-вече за добива на желязна руда и развитието на черната металургия. В тази връзка е и изграждането през 1936–1937 г. на имперските заводи „Херман Гьоринг“.

Голям интерес предизвиква статията, в която се проследява развитието на антисемитските възгледи на нацистката партия през целия период на нейното съществуване, както и прилагането на тези възгледи в антиеврейската политика на Третия Райх (1933–1945 г.). Разгледано е и реализирането на тази линия в България чрез стремежа на хитлеристите да бъдат отстранени евреите в българските фирми, с които контактуват германските стопански среди.

В отделна статия Колева обрисова „неудържимият възход“ на нацистката партия в условията на световната икономическа криза (1930–1933 г.), който достига своята кулминация със завземането на властта през 1933 г.

В друга статия е разгледана външната политика на нацистите в ранния период на тяхното управление. Акцентите, които те поставят в този момент е осигуряване превъоръжаването на германската армия, подготовката за бъдещото осъществяване на „Аншлуса“, германо-италианското сближение и пр.

* * *

Представената документация по казуса показва, че са спазени всички задължителни изисквания за провеждането на настоящия конкурс.

* * *

В заключение: От направения анализ на творчеството на кандидатката проличава, че тя има необходимите качества за хабилитиране. Ето защо аз препоръчвам на уважаемото Жури да присъди на Мария Иванова Колева научното звание „Доцент“.

5 май 2016 г.

РЕЦЕНЗЕНТ:
(проф. д.и.н. Владимир Мигев)